

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ БУДІВНИЦТВА В ЕКОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Стаття присвячена комплексному дослідженню правового регулювання поведження з відходами будівництва в екологічному аспекті з урахуванням сучасних викликів сталого розвитку та екологічної безпеки. У роботі проаналізовано особливості правового статусу будівельних відходів як окремої категорії відходів, визначено їхню роль у формуванні техногенного навантаження на довкілля, а також окреслено ключові ризики для екосистем, пов'язані з їх утворенням, зберіганням, транспортуванням, утилізацією та переробкою.

Досліджено нормативно-правову базу, що регламентує поведження з будівельними відходами, включаючи екологічне, господарське та адміністративне законодавство, а також міжнародні та європейські підходи до управління відходами. Визначено, що ефективність правового регулювання у цій сфері значною мірою залежить від інтеграції принципів запобігання утворенню відходів, повторного використання ресурсів, циркулярної економіки та екологічної відповідальності суб'єктів будівельної діяльності.

Встановлено, що існуючі правові інструменти потребують удосконалення в частині чіткого розмежування повноважень органів влади, запровадження ефективних економічних стимулів для суб'єктів господарювання та посилення відповідальності за порушення екологічних вимог.

У статті обґрунтовано необхідність класифікації будівельних відходів, запровадження ієрархії управління відходами та розширеної відповідальності виробника. Запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання, серед яких — розвиток інфраструктури переробки, цифровізація обліку відходів, стимулювання використання вторинної сировини у будівництві та підвищення рівня екологічної культури учасників ринку.

Зроблено висновок, що ефективне правове регулювання поведження з відходами будівництва є ключовою передумовою зменшення негативного впливу на довкілля, забезпечення раціонального використання природних ресурсів та досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: відходи, відходи будівництва, відходи руйнації, еколого-правове врегулювання.

Сучасний розвиток будівельної галузі характеризується значними темпами зростання, урбанізаційними процесами та масштабними інфраструктурними проектами, що зумовлює суттєве збільшення обсягів відходів будівництва і знесення. Такі відходи становлять одну з найбільших за обсягом категорій техногенних відходів і створюють значне навантаження на довкілля, спричиняючи забруднення ґрунтів, водних ресурсів та атмосферного повітря. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування ефективної системи правового регулювання поведження з будівельними відходами, що поєднувала б екологічні, економічні та соціальні інтереси.

Екологічний вимір проблеми полягає у необхідності мінімізації негативного впливу відходів будівництва на природні екосистеми, забезпеченні безпечного їх збирання, транспортування, переробки та утилізації, а також у запобіганні утворенню несанк-

ціонованих звалищ. Водночас сучасні міжнародні тенденції, зокрема перехід до моделі циркулярної економіки, передбачають розгляд будівельних відходів не лише як джерела екологічної загрози, а і як потенційного ресурсу для повторного використання та рециклінгу. Це, у свою чергу, вимагає належного правового забезпечення відповідних процесів.

Відходами є будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися в процесі виробництва або споживання, а також товари (продукція), які повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не придатні для подальшого використання за місцем їх утворення чи виявлення. З можливих варіантів поведження з відходами варто виділити цілком законні і правильні з економічної, екологічної та соціальної точок зору [1, с. 123].

Перелік відходів, що використовуються як вторинна вихідна сировина, натеper досить широкий. Для будівельної галузі це: у виробництві будівельних

матеріалів – відходи теплових електростанцій і металургії; деякі природні ресурси, які вже були задіяні у виробництві/промисловості та можуть бути використані для виготовлення цементу, кераміки, вапна, скла, бетону і т. д. (відходи використовуються у великотоннажних масштабах). Щоб зробити відходи придатними для подальшого використання, їх необхідно підготувати, адаптувати під відповідні потреби [2].

Ефективне управління цими відходами стає важливою умовою для забезпечення екологічної стійкості та збереження природних ресурсів. Законодавство в багатьох країнах надає чіткі вимоги та норми для обробки, утилізації та видалення відходів будівництва. Це включає в себе сортування матеріалів, повторне використання, відновлення та переробку відходів. Однією з ключових принципів еколого-правової складової є принцип «забезпечення сталих ресурсів». Цей принцип передбачає максимальне використання матеріалів з відходів будівництва, щоб уникнути зайвого споживання природних ресурсів та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

Відповідно до пункту 2 рішення Ради національної безпеки і оборони України від 19 березня 2021 р. «Про заходи щодо підвищення рівня хімічної безпеки на території України», уведеного в дію Указом Президента України від 19 березня 2021 р. № 104, з метою якнайшвидшої гармонізації процедури класифікації відходів з європейськими вимогами, зокрема Директивою Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС про відходи та Переліком відходів ЄС (List of Waste), затвердженим Рішенням Європейської Комісії 2000/532/ЄС, пропонується прискорити затвердження Порядку класифікації відходів та Національного переліку відходів [3].

У зв'язку з чим, Кабінету Міністрів України рекомендовано: 1) затвердити Порядок класифікації відходів та Національний перелік відходів із включенням до нього відходів, що утворилися через російську воєнну агресію у зв'язку з пошкодженням і руйнуванням будівель та споруд; 2) вжити заходів щодо розширення практики повторного використання основних компонентів відходів від руйнувань після їх оброблення чи перероблення під час реалізації проєктів будівництва та проведення відповідних наукових досліджень; 3) сприяти розробленню проєктів за участю міжнародних програм ООН та ЄС щодо очищення територій від відходів руйнування внаслідок воєнних дій, а також відновлення об'єктів критичної інфраструктури [3].

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р «Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року» [4] відходи будівельно-ремонтних робіт утворюються під час провадження

таких видів діяльності, як будівництво нових будівель та споруд, їх реконструкція, остаточне знесення у зв'язку із закінченням строку експлуатації будівлі чи споруди тощо. Результати проведеного аналізу свідчать, що на території промислових зон, військових частин перебуває значна кількість будівель, які потребують реконструкції чи знесення з метою звільнення території. Крім того, на вітчизняному ринку спостерігається збільшення обсягу інвестицій у будівництво гуртових торгових мереж, супермаркетів, торговельно-офісних центрів, складських приміщень, промислових цехів для нових виробництв. Реставрація старих будівель є економічно доцільною, в інших випадках проводиться їх майже повне руйнування для нової забудови.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про управління відходами» [5] суб'єкти господарювання, що здійснюють будівництво або знесення будівель та інженерних споруд, зобов'язані забезпечити роздільне збирання відходів будівництва та знесення, їх облік та передачу суб'єктам господарювання у сфері управління відходами для забезпечення їх оброблення. Відходи будівництва та знесення, що не є небезпечними, підлягають підготовці до повторного використання, рециклінгу, іншому матеріальному відновленню, включаючи зворотне заповнення (п. 7).

Щоб налагодити процес переробки, потрібні великі інвестиції і нововведення у законодавчі акти та технології. Спроби максимального використання природних ресурсів, які не підкріплені достатнім знанням можливостей природи, – здатності до відтворення ресурсів і саморегулювання – ведуть до серйозних екологічних наслідків, позаяк з усієї мінеральної сировини, що видобувається у світі як суспільний продукт, використовуються 2%, решта 98% у зміненому стані викидається у вигляді відходів і не застосовується у виробництві [6, с. 35].

Закон України «Про управління відходами» визначає відходи – будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися. Класифікатор відходів ДК 005-96 визначає відходи як будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення [7] Проте Класифікатор відходів ДК 005-96 не передбачає категорії відходи війни.

Порядок визначає поняття «відходи від руйнувань», якими є частини (уламки) пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, а також матеріали, предмети, які були всередині або поряд з такими об'єктами у момент пошкодження (руйнування) та/або виконання робіт з демонтажу та які повністю або частково втра-

тили свої споживчі властивості та не можуть у подальшому використовуватись за місцем їх утворення чи виявлення. За походженням відходи від руйнувань поділяються на: 1) відходи, що утворилися внаслідок пошкодження (руйнування) об'єктів, – повного або часткового порушення їх цілісності внаслідок позапроектних впливів, зумовлених бойовими діями, зокрема потрапляння засобів ураження, вибухів, пожеж; 2) відходи, що утворилися в результаті виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів (поетапного контрольованого часткового чи повного розбирання на окремі елементи та виробу або неконтрольованого знесення внаслідок обвалення під час використання бульдозерів, металеві кулі на стрілі, вибухової сили тощо). Відходи від руйнувань складаються з таких компонентів: 1) основних компонентів – частин (уламків, бою) будівельних конструкцій, заповнень дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо; 2) супутніх компонентів – матеріалів, предметів, які були всередині або поряд з об'єктом у момент пошкодження (руйнування) або виконання робіт з його демонтажу, зокрема устаткування, особистих речей, предметів вжитку (меблів, побутової техніки), органічних речовин [8].

Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків виокремив такі види відходів руйнувань: бетон, цегла, облицювальна плитка і кераміка; деревина, скло та пластмаси; бітумні суміші, вугільна смола та просмолені вироби; метали (включаючи їх сплави); ґрунт (включаючи ґрунт із забруднених ділянок); ізоляційні матеріали та азбестовмісні будівельні матеріали; будівельні матеріали виробу (продукція) на основі гіпсу; змішані компоненти відходів від руйнувань, що містять небезпечні речовини; інші змішані компоненти відходів від руйнувань [9]. Є досвід вітчизняних компаній, стверджує Е. Мкртчян, з ефективної переробки знесених будівель, наприклад одна з таких демонтувала недобудований радянський готель. Монолітну 8-поверхову будівлю завдовжки 250 метрів вони знесли і переробили за три місяці. При цьому за рахунок дроблення конструкцій замінили практично весь об'єм щебню (25 тисяч кубометрів), необхідного для будівництва нової будівлі [10].

Відповідно до п. 3.1 Директиви Європейського Парламенту та Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада

2008 року про відходи та скасування деяких Директив під категорією ««відходи» розуміють будь-які речовини чи предмети, яких власник позбувається, має намір чи зобов'язаний позбутися, при цьому виділяються такі групи, як «небезпечні відходи», «біо-відходи», «відпрацьоване мастило», «побічні продукти». Згідно із положеннями зазначеної Директиви під категорією управління відходами розуміється «збір, перевезення, утилізація та ліквідація відходів, включаючи нагляд за цими операціями та догляд за місцями захоронення» (п. 3.9) [11], фактично ототожуючи її із категорією «поводження із відходами».

Отже, у результаті проведеного дослідження встановлено, що правове регулювання поводження з відходами будівництва в екологічному аспекті є складною міжгалузеву системою норм, яка охоплює екологічне, господарське, адміністративне та містобудівне право. Будівельні відходи, як специфічна категорія відходів, поєднують у собі значний ресурсний потенціал та високий рівень екологічних ризиків, що зумовлює необхідність їх регулювання з позицій не лише утилізації, а й запобігання утворенню, повторного використання та рециклінгу.

Нормативно-правова база у сфері поводження з будівельними відходами має фрагментарний характер та потребує системного вдосконалення. Вона не повною мірою забезпечує реалізацію екологічних принципів, зокрема принципів запобігання утворенню відходів, пріоритетності їх повторного використання, відповідальності забруднювача та інтегрованого управління ресурсами. Недостатня узгодженість правових норм і повноважень органів державної влади, відсутність єдиного підходу до класифікації будівельних відходів, а також обмеженість ефективних економічних інструментів стимулювання переробки та повторного використання значно знижують ефективність правового механізму у цій сфері.

Екологічні ризики, пов'язані з поводженням з відходами будівництва, проявляються на всіх стадіях їх життєвого циклу — від проектування та будівництва до демонтажу об'єктів. Відсутність належного контролю за транспортуванням і розміщенням відходів сприяє виникненню несанкціонованих звалищ, забрудненню ґрунтів і вод, погіршенню стану довкілля в цілому. У зв'язку з цим особливого значення набуває посилення державного екологічного контролю, удосконалення процедур оцінки впливу на довкілля та впровадження системи екологічного моніторингу у сфері будівництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богінська Л. О. Визначення стратегії розвитку будівельного підприємства. *Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку»*. Випуск 30. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, м. Одеса, 2020. С. 123-127.
2. Дворкін Л.І., Пашков І.А. Будівельні матеріали з відходів промисловості. Київ : Вища школа. 1989, 312 с.

3. Іванюта С. Про організацію поводження з відходами, що утворилися внаслідок війни. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/pro-orhanizatsiyu-povodzhennya-z-vidkhodamy-shcho-utvorylylasya>
4. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. *Офіційний вісник України* від 01.12.2017. № 94. Ст. 2859.
5. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. *Офіційний вісник України* від 22.07.2022. № 56. Ст. 3270.
6. Багінська Л. О. Використання відходів виробництва у будівництві. *Нові технології і будівництві*. 2021. № 39. С. 35-42.
7. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96. Затверджено і введено в дію наказом Держстандарту України 29.02.1996 N 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96#Text>.
8. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>
9. Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)). Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text>.
10. Мкртчян Е. Військовий “trash”: як очистити Україну від руїн «руського міра». URL: https://24tv.ua/viyna-ukrayini-yak-organizuvati-vidbudovu_n2220396.
11. Директива № 2008/98/ЄС Європейського парламенту та Ради від 19.11.2008 р. «Про відходи та скасування деяких директив». URL: <https://menr.gov.ua/news/31288.html>.

REFERENCES

1. Bohinska L. O. Determining the development strategy of a construction enterprise. *Market Infrastructure: Electronic Scientific and Practical Journal*. 2020. Issue 30. P. 123–127. [in Ukrainian]
2. Dvorkin L. I., Pashkov I. A. *Construction Materials from Industrial Waste*. Kyiv: Vyshcha Shkola, 1989. 312 p. [in Ukrainian]
3. Ivaniuta S. On the organization of management of waste generated as a result of war. National Institute for Strategic Studies. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/pro-orhanizatsiyu-povodzhennya-z-vidkhodamy-shcho-utvorylylasya> [in Ukrainian]
4. On approval of the National Waste Management Strategy in Ukraine until 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of November 8, 2017 No. 820-r. *Official Bulletin of Ukraine*. 2017. No. 94. Art. 2859. [in Ukrainian]
5. On Waste Management: Law of Ukraine of June 20, 2022 No. 2320-IX. *Official Bulletin of Ukraine*. 2022. No. 56. Art. 3270. [in Ukrainian]
6. Bahinska L. O. Use of production waste in construction. *New Technologies in Construction*. 2021. No. 39. P. 35–42. [in Ukrainian]
7. State Classifier of Ukraine DK 005-96 “Waste Classifier”: approved by the Order of the State Standard of Ukraine of February 29, 1996 No. 89. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0089217-96#Text> [in Ukrainian]
8. On approval of the Procedure for handling waste generated due to damage (destruction) of buildings and structures as a result of hostilities, terrorist acts, sabotage or works to eliminate their consequences and amendments to certain resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 27, 2022 No. 1073. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
9. List of components of demolition waste and possible ways of their reuse in construction and the building materials industry (production of construction products): approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 27, 2022 No. 1073. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]
10. Mkrтчян E. Military “trash”: how to clean Ukraine from the ruins of the “russian world”. Available at: https://24tv.ua/viyna-ukrayini-yak-organizuvati-vidbudovu_n2220396 [in Ukrainian]
11. Directive 2008/98/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on waste and repealing certain Directives. Available at: <https://menr.gov.ua/news/31288.html> [in Ukrainian].

SHERSTYUK VYACHESLAV

Postgraduate Student of the Environmental Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University

**LEGAL REGULATION OF CONSTRUCTION WASTE MANAGEMENT FROM
AN ENVIRONMENTAL PERSPECTIVE**

Problem setting. The issue of legal regulation of construction waste management has become one of the most pressing challenges of modern environmental law in the context of intensive urbanization and infrastructure development. The rapid growth of construction activities generates significant volumes of construction and demolition waste, which often contain hazardous components and create a considerable technogenic burden on the environment. In many cases, the existing legal framework does not sufficiently reflect the specific nature of such waste, resulting in environmental risks, ineffective control mechanisms, and insufficient liability of business entities. Therefore, the need to improve legal regulation and ensure environmentally sound construction waste management is both scientifically and practically significant.

Analysis of recent research and publications. The legal and environmental aspects of construction waste management have been increasingly addressed in contemporary legal scholarship. Both domestic and foreign researchers emphasize the necessity of implementing integrated legal mechanisms, strengthening environmental responsibility, and introducing circular economy principles. Among Ukrainian scholars who have contributed to the development of environmental and natural resource law in this area are A.P. Hetman, V.L. Bredikhina, Yu.S. Shemshuchenko, N.R. Malysheva, H.N. Polyanska, V.G. Emelyanova, V.V. Nosik and others. Their works highlight the need to modernize environmental legislation and align it with European legal standards.

Target of the research. The purpose of this study is to analyze the legal framework governing construction waste management from an environmental perspective, identify its shortcomings and gaps, and propose directions for improving legislation in this field. The research also aims to assess environmental risks associated with construction waste and to develop recommendations for strengthening legal liability and enhancing environmental safety mechanisms.

Article's main body. Construction waste is a heterogeneous category that differs significantly from municipal solid waste in both composition and environmental impact. It includes concrete, metals, plastics, wood, glass, and potentially hazardous substances that require specialized collection, transportation, recycling, and disposal methods. The study shows that in practice, environmental safety requirements are often violated: unauthorized landfills are created, waste is disposed of improperly, and recycling remains insufficiently developed.

The current system of legal regulation in Ukraine is characterized by fragmentation and lack of systemic coherence. Existing legislation primarily focuses on general waste management, while construction waste is regulated only indirectly. There is a lack of comprehensive by-laws governing all stages of construction waste handling, insufficient economic incentives for recycling, and weak institutional coordination among public authorities. As a result, environmental control mechanisms remain ineffective, and environmental damage continues to increase.

The research substantiates the need to harmonize national legislation with European Union law, particularly regarding the implementation of the waste hierarchy, extended producer responsibility, and circular economy principles. The development of secondary raw material markets, digital tracking systems for waste flows, and modern recycling infrastructure is identified as a priority direction for reform.

Conclusions and prospects for development. The study concludes that the current legal regulation of construction waste management requires substantial reform. Legislative fragmentation, insufficient enforcement, and lack of specialized regulation create serious environmental risks and hinder sustainable development in the construction sector. Improving the legal framework, strengthening state control, introducing economic incentives, and raising environmental awareness among stakeholders are essential steps toward ensuring environmental safety.

Further development of legal regulation in this area should focus on the implementation of European environmental standards, the introduction of innovative waste management technologies, and the formation of an effective circular economy model in the construction industry. These measures will contribute to reducing environmental pollution, increasing resource efficiency, and ensuring the long-term ecological sustainability of the construction sector.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Шерстюк В. О. Правове регулювання поводження з відходами будівництва в екологічному аспекті. *Право та інновації*. 2026. № 1 (53). С. 76–80. [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2026-1\(53\)-9](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2026-1(53)-9).

Дата подання автором: 13.02.2026

Дата прийняття після рецензування: 17.03.2026

Дата опублікування: 29.04.2026